

/ T. V. Putjata, B. N. Fradlin. – K. : Derzhtehvydav URSR, 1952. – 267 s.

8. Izvestija Kievskogo ordena Lenina politehnicheskogo instituta. – K. : Gos-tehizdat USSR, 1954. – T. 15. – 270 s.

9. Iz istorii Kievskogo politehnicheskogo instituta: Sbornik dokumentov i materialov. – K. : Izd-vo KGU, 1961. – T. 1 (1898–1917). – 387 s.

10. Mendeleev D. I. Sochinenija : V 25 t. / Mendeleev D. I. – L. ; M. : Izd-vo AN SSSR, 1952. – T. 23. Narodnoe prosveshhenie i vysshee obrazovanie. – 387 s.

11. Otchet o sostojanii Kievskogo politehnicheskogo instituta imperatora Aleksandra II za 1913 god. Pjtnadcatyj god sushhestvovanija. – K. : Prosveshhenie, M. A. Barshhevskij, 1914. – 97 s.

12. Bogoljubov A. N. Matematiki. Mehaniki: Biograficheskij spravocchnik / Bogoljubov A. N. – K. : Nauk, dumka, 1983. – 639 s.

13. Vasilij Petrovich Ermakov. 1845–1922 / Dobrovol'skij V. A. – M. : Nauka, 1981. – 89 s.

14. Starosel'skij P. I. Mihail Ivanovich Konovalov. 1858–1906 / Starosel'skij P. I., Nikulina E. P. – M. : Nauka, 1981. – 235 s.

15. Izvestija Kievskogo politehnicheskogo instituta imperatora Aleksandra II. 1907 g. – K. : Tip. S.V. Kul'zhenko, 1907. – Kn. 1. – 107 s.

Stepanova M., graduate student in the Department of History of Ukraine, National Technical University “KPI” (Ukraine, Kyiv), m.stepanova88@ukr.net

Famous personalities of the National Technical University “KPI” in the pre-revolutionary period (1898–1917): contributions and achievements

Based on archival documents of the first half of the twentieth century examines the history of the National Technical University of Ukraine “KPI” period of the revolution. Author of this Article ourselves aims outline the basic faculty departments, faculties, that participated in the development of new areas of research for 1898–1917, to assess their contribution to the overall scientific achievements of the University relevant period. Note that at a university in 1898–1917 he worked as a highly-qualified teachers – teachers who provide educational process at the appropriate scientific and educational levels, developing and implementing technical professions to implement the latest developments unknown at the time fields of science. Among them are experts in the field of theoretical mechanics O. P. Kotelnikov and A. Dymnik math V. P. Ermakov and B. J. Bukreiev, one of the founders of the theory of metal cutting K. O. Zworykin, geologist, mineralogist A. Nechayev, a famous scientist, metallurgist V. P. Izhevsk, heat O. O. Radstih, a prominent bridge engineering specialist E. A. Paton, talented chemists, M. I. Konovalov and L. V. Piszarzhvskii, Academician of architecture O. V. Kopelev, artist M. K. Pymonenko. Series of prominent scientists who worked for the benefit of technical specialties in Ukraine allows to recognize the important role of specific activities in the pre-revolutionary period the KPI.

Keywords: university, department, professor, lecturer, department, director, high school, teaching staff, lecture.

Stepanova M., аспирантка кафедри Історії України, Національного технічного університету “КПІ” (Україна, Київ), m.stepanova88@ukr.net

Выдающиеся личности Национального технического университета “КПИ” в дореволюционный период (1898–1917 гг.): вклад и достижения

На основе архивных документов первой половины XX в. исследована история Национального технического университета Украины “КПИ” в дореволюционный период деятельности. Автор в этой статье перед собой ставит целью очертить круг преподавателей основных кафедр, факультетов, которые принимали участие в развитии новейших областей исследования в течение 1898–1917 гг., дать оценку их вкладу в общий научный потенциал университета соответствующего периода. Отметим, что в университете в 1898–1917 годах работал коллектив высококвалифицированных преподавателей – педагогов, которые обеспечивали учебный процесс на должном научном и учебно-методическом уровнях, развивали технические специальности и внедряли к реализации новейшие разработки неизвестных в то время отраслей науки. Среди них выдающиеся специалисты в области теоретической механики А. П. Котельников и А. Н. Дымник, математики В. П. Ермаков и Б. Я. Букреев, один из основоположников теории резания металлов К. О. Зворыкин, геолог – минералог А. В. Нечаев, известный ученый, металлург В. П. Изhevский, теплотехник А. А. Радциг, выдающийся специалист мостостроения Е. О. Патон, одаренные химики М. И. Коновалов и Л. В. Писаржевский, академик архитектуры А. В. Кобелев, художник М. К. Пимоненко. Плеяда выдающихся ученых, работавших на благо развития технических специальностей в Украине, позволяет сказать о важной особенной роли деятельности КПИ в дореволюционный период.

Ключевые слова: университет, кафедра, профессор, преподаватель, отделение, директор, высшая школа, педагогические кадры, лекция.

* * *

УДК 94(477+478)“18/19”

Тарас Я.,

доктор історичних наук, завідувач відділу етнології сучасності, Інститут народознавства НАН України (Україна, Львів), etnomod@yandex.ua

ПЕРЕСЕЛЕННЯ УКРАЇНЦІВ У МОЛДОВУ В КІНЦІ ХІХ – ПЕРШІЙ ЧВЕРТІ ХХ СТ.

Представлено результати дослідження історичної пам'яті про переселення українців у Молдову в кін. ХІХ – першій чверті ХХ ст.; з'ясовано чинники переселення, збереження етнічної ідентичності, ставлення до переселенців, зв'язок з Україною.

Ключові слова: українці Молдови, переселення, ідентичність.

Вивчення українців Молдови є актуальним у світлі сьогодення, коли політичне русинство Молдови, як і зокрема в Україні, всіяко підтримується і стимулюється Російською Федерацією. У світлі русинської псевдонаукової теорії, очільником якої виступає С. Суляк, заголовний термін “русин” визначається із поняття “руський”, заперечуючи будь-яку етногенетичну й етнокультурну тотожність з українцями. Насправді новітнє політичне русинство як сепаратистський рух загрожує територіальній цілісності, політичній єдності насамперед Республіки Молдови і України, а в подальшому може призвести до непорозуміння і ускладнення взаємин між нашими державами.

У даній ситуації досвід наукових експедицій в українських та змішаних молдавсько-українських селах Республіки Молдова свідчить про те, що етнокультура і мова українців повсюдно зберігається і утримується там, де замешкують українці, і лише мізерна децима так званих новітніх русинів, ідентифікують себе передовсім як політична ворожа категорія щодо українців.

На території сучасної республіки Молдови згідно перепису 1989 р. у 297 населених пунктах проживає більше 600 тис. українців, які за численністю посідають друге місце після молдаван.

Наявність такої великої кількості українців в межах сучасної Молдови пов'язана з певними історичними, географічними і політичними обставинами, які відбувалися в дністровсько-прутському межиріччі в ХІV–ХІХ ст. Тут проживає як автохтонне українське населення так і українці різних хвиль переселення [3]. Переселення слов'ян-русинів, українців на територію дністровсько-прутського межиріччя відбувалося протягом багатьох століть [4].

Перша хвиля переселення русинів відбулася з Галичини, Поділля, Буковини в княжі часи тривала до середини ХІV ст., коли вся територія межиріччя, а пізніше його північні території були у складі Галицького князівства. Про це свідчать археологічні матеріали [4].

Друга хвиля переселення пов'язана із створенням і становленням Молдавського князівства в середині ХІV ст., була ініційована молдавськими господарями, які були зацікавленими в заселенні та господарському освоєнні земель, що пустували. Вона відбувалася паралельно із міграційним рухом східно-романського населення з регіонів Трансильванії і Запрутської Молдови, здійснювалася на тлі соціально-економічних і релігійних негараздів на Галицьких землях і на Поділлі. Ця хвиля мала стихійні форми переселення (втеча селян і землевласників через позбавлення їх землі, майна та релігійного тиску), також проводилася шляхом насиль-

ницького переселення полонених внаслідок військових походів молдавських господарів у XV–XVI ст.

Третя хвиля відбулася у XVI–XVII ст. Вона чинилася турками і пов'язана з організованим переселенням українського землеробського населення шляхом надання їм пільг при заселенні земель. В цей період найбільш чисельними була міграція українців із прикордонних територій Галичини, Поділля та Буковини, вони селились у центральній частині Молдови. У XVIII ст. політика заселення земель, що пустували підтримувалася молдавською владою.

Особливе місце займає переселення в XVII–XVIII ст. в Молдову українців із Запорізької Січі. У XVIII ст. за порожці, селяни–втікачі почали селитися на півдні Бессарабії.

Четверта хвиля пов'язана з приєднанням Молдови до Росії, вона відбувалась шляхом переселення цілих сіл із центральних і південних районів України, які влаштували нові села також в центральній і південній частині Бессарабії.

П'ята хвиля проходила в кінці XIX – першій чверті XX ст. Переселялись українці у Молдову і в радянські часи.

Сьогодні в Молдові ми маємо українські поселення різні за часом переселення, місцем, звідки прибули переселенці з України, за етнічним оточенням, в який український етнос поселився, за політичними, економічними обставинами, в яких українські села існували та існують.

Реальну картину про українців у Північно–західній частині Бессарабської обл. та повітах Хотинському, Яському, Сороському станом на 1870–ті роки подав П. Чубинський [2].

Згідно матеріалів, зібраних П. Чубинським під час експедиції в Західно–руський край українське населення в Північно–Західній частині Бессарабської обл. в повітах Хотинському, Яському, Сороському складало до 100.000 душ.

У Сороському повіті існували населені пункти в яких винятково мова українська: Атаки, Слободка–Волчинець, Кодряни, Наславча, Паустова, Самойлевка, Балинці, Оклянда, Боросень (Боросени), Марамоновка, Мошани, Ружениця (Ружніца), Єгоровка, Вапцина, Воловіца, Скинена (Скинени), Шептеличі, Єржово (Єржинці), Нікорень (Нікорешти), Згуріца, Степанівка, Деметівка, Шурі (Шура), Решетичі, Пожна, Косовка; місцевості населені українцями і молдаванами, в яких пануюча мова українська: Анфісовка, Слободзія–Кетросу, Кайнари (Кайнареки) Тріфенешть (Трифенешти); місцевості населені молдаванами і українцями в яких кожна народність зберегла свою мову (Вісока, Крішкауць (Крешковци), Городище, Телешеука (Телешовка), Тирнова, Цаул, Плоп (Плопи), Шальвірій (Шальвири), Фросіна, Голяни, Клімауць (Клімауци), Чернолеука, Корбу (Корбул), Ліпнік, Цепілова, Пирлиця (Перлиця)*.

В Яському повіті місцевості населені “малорусами” [українцями. – *Я.Т.*] мова українська: Братушани, Рекерія, Слободзія–Капачинка, Володень, Стурдяни (Балани), Гужуманешти, Пиржога Финтана, Петрешть, Міклеушень, Аснамани–Малі, Стурзовка, Слободзія–Кішкерень); місцевості, в яких живуть молдавани і

українці, кожна народність зберегла свою мову: Нікорень, Боросень, Чолочевка, Подірешть, Кішкерень, Глінгень, Дану.

Не дивлячись на те, що ми маємо досить велику кількість населених пунктів в Молдові, де проживають українці, до сьогодні не проводилось комплексних досліджень їх матеріальної і духовної культури. З метою ліквідувати цю прогалину Інститут народознавства НАН України у 2005–2007 рр. провів польові дослідження в українських селах Молдови. Для дослідження були вибрані населені пункти північної Молдови: Баронча, Бирладяни, Верхні Халахори (Халахори де Сус), Волчинець (Вовчинець), Голяни, Дану, Ішкалів, Каларашівка, Кишкаряни, Кодряни, Лупарія, Малиновське, Марамонівка, Михайлівка, Молдаванка, Мошани, Наславча, Николаївка, Нова Чокалівка, Новий Альбінець, Первомайське, Помпа, Проданешти, Проскуряни, Ружниця, Слобода Кишкаряни (Кишкарія), Стара Таура (Теура Веке), Старі Шальвіри, Стурзовка, Суворовка, Унгри, Цамбала (Цамбула), Чапаївка (Кайнар), Шофрінкани, Яблона*.

В цих селах впродовж трьох років збирався польовий матеріал з етнографії та фольклору, одним із завдань також було вивчити у респондентів, що вони пам'ятають про історію свого переселення. З'ясувалося, що більшість інформаторів пам'ятають історію переселення їх батьків кінця XIX – першій чверті XX ст.

Важливим для нас було записати від ще живих інформаторів усну історію їх переселення, з'ясувати чинники переселення, зв'язок з Україною, як зберігається етнічна ідентичність та ставлення до них інших етносів.

Перед Першою світовою війною українці із сіл Скоруня, Летави, Жабинців Хмельницької обл. оселилися в с. Кайтанівка (сьогодні – Первомайське). За спогадами Григорія Маслія, його “дід приїхав із Летави до Кайтани, перед цим він продав землю. Спочатку він жив у бурдеї, пізніше збудував хату” [19]. Село Кайтанівка в основному було заселено українцями з Хмельниччини.

Село Стурзовка було закладене після Першої Світової війни. За свідченням Якова Римарчука, “його дід отримав наділ у лотах, це приблизно 6 гектарів, як відслужив 25 років солдатом на сході Росії” [24].

За свідченням Михайла Романюка, с. Яблона сформувалося на основі переселенців із с. Бабине Хотинського повіту, тобто – українських селян з Чернівецької області. Першими переселенцями “були родини Боднарів, Бакаровських, Герегів, Кульчаків, Малаїв” [22]. Українці в с. Проскуряни “взялися з–під Чернівців – Клішківців” [21].

За свідченням Павла Савчука, “в с. Дану першим поселився дід Данило. Українці з Хотиня почали селитися в с. Дану з 1818 р.” [27].

Дід і баба Володимира Антонова переселилися в Парарію зі с. Форосна (Чернівецька обл.). “Вони перейшли до Молдови, коли була свобода [після революції 1917 р. – *Я.Т.*]” [8].

У с. Помпа українці переселилися в 1920–х роках із Чернівецької обл. зі с. Кошуляни [20]. Першим збудував хату Скрідон, вона збереглася, там сьогодні живе Матронець Борис Ілліч [20]. В с. Помпа тим, хто був

* Назви населених пунктів подаються згідно сучасної транскрипції.

* Населені пункти Хотинського повіту не обстежувались, бо більшість з них знаходяться в Чернівецькій області.

одруженим і прийшов з України, давали 1 лот* землі. Малоземелля на Галичині, Буковині, Поділлі заставляло селян продавати свої невеликі ділянки землі і за ці гроші купували більші в Молдові. Жителі с. Кошлани Вінницької обл. продавали свої наділи і переселялися в Молдову. Олексій Мельничук з цього приводу зазначає: “Тут вони за проданий один гектар землі купували два-три гектари у Молдові. Так поступило багато селян з цього села [с. Помпа. – *Я.Т.*]” [20]. Старожили с. Стара Теура (Теура Веке) пам’ятають, що в них “був пан, він мав землю, яка пустувала, він запросив на жительство із Західної України, дав землю строятися. Люди робили у пана” [14].

Українці в с. Слобода Кишкаряни “прийшли разом з панами зі с. Мошняги [Одеська обл. – *Я.Т.*]”. За спогадами Єлени Буліги, її батько прийшов з панами ще хлопцем: “Переселенці жили у пана, були в нього строкарями [робітниками.– *Я.Т.*], робили на землі, ходили за худобою” [10]. Після 1918 р. “людям почали давати землю; котрий був жонатий – наділяли 6 га. Ми сиділи на полі у бурдею 3 роки, поки батько не отримав сотку для хати в с. Помпа, де її збудував” [10].

За спогадами Теофілія Ротаря, його дід “у 1935 р. все продав у селі Малінешти [Малинівка Новоселівського р-ну Чернівецької обл. – *Я.Т.*] і переселився в с. Помпа, де купив землю на город та хату” [26].

За твердженнями Порфіри Дудун, “українці заселили Чапаївку в 1920 р. Першими поселилися в селі Микита Борець, Георгій Кручан, потім прийшли в село Артем Крутогуз, Степан Вакарчук, Самуїл Вакарчук” [15]. Спочатку вони збудували бурдеї, потім – хати. Хати будували, “хто як міг”.

Українці с. Малиновське, за свідченням Василя Гоменюка, “прийшли на ці землі з Колінківців, Кельменців Чернівецької обл., Башківки Тернопільської обл. Мій дід Василь – зі с. Круглики Чернівецької обл.” [12].

Батько Івана Козаревича “в 1904 р. прийшов у с. Михайлівка зі с. Яскорунь Чемерівського р-ну, тоді прийшло 10 чоловік. Спочатку вони побудували на панській землі колиби, потім почали будувати хати” [17]. Українці с. Михайлівка – вихідці з Хмельниччини.

Село Вотінка (тепер – Суворовка) з’явилося завдяки переселенцям зі с. Щербинці Чернівецької обл. За спогадами Марії Бучинської, її батько прийшов із Щербинців: “Йому дали лоти. Маленьку хату збудували на мочарах, в ній жило 10 осіб” [11]. За її словами, старе село повністю збудоване на мочарах. Будівництво хат на мочарах було пов’язане з відсутністю місця для будівництва хати в селі та з тим, що українці дуже цінували родючу землю, не використовували її під будівництво.

За Григорієм Маслієм, їхні батьки є вихідцями з України: “Вони продали землю, приїхали в Бесарабію. Переселенці стягували до себе своїх родичів, спочатку жили в бурдеях, лише через кілька років могли збудувати хату” [19].

Один з респондентів зазначає: “Першим у с. Лупарія прибув Колесник Іван Васильович із Західної України. В ньому проживало 20 українських сімей на прізвище Скрипник, 9 – на прізвище Гуцул” [7].

За свідченням Порфіри Дудун, її дід переселився у Марамонівку із Білоусівки Чернівецької обл. З ним з Марамонівки в Чапаївку переселилися Георгій Кручан, Іван Лук’ячук, Андрій Нагірний, Никифор Кривий [15].

Ставлення до українців–переселенців у Молдові не завжди було доброзичливим. Їх поява в селі по–різному сприймалася панами, які були власниками сіл та землі. Бувало так, що пани сіл старалися вигнати небажаних для них новоселів шляхом підпалу їх хати.

“Українці зі села Недобоївці та Клішківці Чернівецької обл. прийшли в с. Михайлівка разом з поляками. Поляки сюди прийшли, бо роздавали землю”, вони також рятувалися в Молдові від рекрутства в Російській армії. Сьогодні вивченням поляків, які переселилися у кінці XIX – на початку XX ст. займаються польські вчені [6].

За спогадами селян с. Малиновське, “пан давав завдання, кого із переселенців треба підпалити. По завданню пана, за гроші сусід міг спалити сусіда” [9]. За свідченням Гуменюка Василя Михайловича, “його діда підпалювали три рази, тому що він був самий сильний у селі, не боявся пана, завжди бив палюхів” [9]. Люди, які палили хати, їх діти одержали вуличну кличку “Палій”. Ще до сьогодні в с. Малиновське є селяни, яких по вуличному кличуть “Паліями”.

За свідченням Андрія Адамчука, в с. Лупарія “українці не мали вуличних прозвищ, вони появились, як почали ходити в школу” [7].

Часто українські селяни переселялися на пустопорожні землі із–за свавілля поміщиків. Так селяни с. Романівці Сокриянського р-ну Чернівецької обл. кількістю 100 сімей просять Бессарабське обласне управління переселити їх на пустопорожню вотчину Кришкауци Дондюшанського району, по причині того що багато років терплять знущання поміщика Василя Рожкіна [1].

Були в Молдові поміщики, які захочували русинів до переселення в Молдову. Поміщик Степан Кассо договорився зі селянами Хотинського уїзду сіл Росошани, Вороновиці, Ленківці Кельменецького району Чернівецької обл. та Гриманкауци Бричанського р-ну переселитися в село Кейнарій–Веки, де їм була на новому місці уже відведена земля під ярові посіви [1].

Переселялися українці також у межах Молдови. Стимулом для такого переселення також була земля. Так, батьки мами Лідії Пелехатої з с. Негурян Унгенського р-ну у пошуку кращих умов для життя переселилися в с. Цамбала (Цамбула) [22].

В село Нові Шальвіри прийшли українці зі села Тернави Окницького району та Висока (Вісока) Дондюшанського р-ну: “Вони сюди прийшли, бо давали землю. Це відбулося після 1923 року. В селі була “більшість українців, колись село було до цвинтаря” [15].

За свідченням Михайла Крамаренка, “в українських селах циганів було мало” [15]. В с. Баронча “була одна сім’я циганів, вони трималася молдавських сіл [...] Жида були, вони тримали лавки, як тепер бари” [23].

Необхідно підкреслити, що в с. Помпа у змішаних українсько–молдавських сім’ях всі чоловіки і жінки говорять по–українськи. За свідченням Феодосії Ротарь, “вона народилася молдаванкою, але перейняла українську мову” [25]. Незважаючи на всі чинники, які діяли в радянський час проти збереження і укріплення етнічної

* Лот – російська міра ваги, яка застосовувалася до запровадження метричної системи. У Молдові під цією назвою утвердилася міра площі, мала різну величину в українських селах.

ідентичності українського населення в Молдові (відсутність українських шкіл, преси, радіо), селяни зберегли рідну мову. В селі Помпа навіть переселенці молдавани з Чернівецької обл. говорять по-українськи: “Ми переїхали із батьками і дітьми в 1933 р. із Чернівецької області, там ми говорили по-молдавськи, а тут – по-українськи. Біда, що школа у нас російська” [26].

Українці до радянського часу майже не асимілювалися з молдаванами. За спогадами Володимира Калараша, його “батько був молдаванином прийшов із Волонтирівки в Нові Шальвіри, не міг говорити по-нашому [по-українськи. – Я.Т.], син навчився” [16].

Асимілювалися в українських селах також німці. Внучка німця Веренштейна Константина Йосиповича, який приїхав з Німеччини і працював у поміщика, вийшла заміж за Сумера Михайла Романовича, вони переселилися в Нові Шальвіри, з часом українзувалися [29].

За свідченням Павла Савчука українське населення до Другої світової війни не асимілювалося з молдаванами, лише в радянський час “совхоз вимішав людей, бо вони втікали від колгоспу в совхоз, а там їх оросійшували” [27].

В Молдові українці часто давали назви новим селам, звідки вони прийшли. Наприклад, переселенці зі сіл Недобойці, Клішківці Чернівецької обл. заснували одинокі села в Молдові.

Сьогодні українські села в Молдові вимирають. За нашими дослідженнями та свідченнями Івана Боднара, село Суворовка (колишнє Вотінка) Фалештського р-ну вмирає, “сьогодні пів села зайняли молдавани, йде процес молдавізації українських сіл”. Внуки-українці Івана Боднара говорять між собою по-молдавськи, з чужими – по-російськи, української мови не знають [9]. На питання, чому так сталося, Іван Боднар відповів, що “хохли тихі, корови навіть мичать, коли їм щось не так” [9].

Для порівняння вкажемо, що перші переселенці різних хвиль у Молдову не поривали зв'язків з Україною. За спогадами Григорія Маслія, його “тато, як переселився до Молдови, весь час хотів вертатися додому до села Летава [Хмельницька обл. – Я.Т.]. Вони [батько. – Я.Т.], все плакали, щоб вернутися до рідного села” [19].

Інформатори похилого віку на запитання, звідки вони прийшли, кажуть: “З Окраїни, Могилева-Подольська, Шарабан, Сокирян, із-за гори” [28], “із-за горба кінського” [13], “прийшли із Хутня, Хотіня, Хотина” [27], “із Західної України” [14]. Найбільше відповідей від старожилів ми маємо, “що їх батьки прийшли з Окраїни”. Так, Надія Присикарь знає, що її “дід прийшов з Окраїни” [23].

Переселенці своїм походженням пишалися. Дід Михайла Крамаренка, який поселився в с. Баронча, “весь час казав [своєму внукові. – Я.Т.]: Мішка, я з України” [18].

Сьогодні ситуація з українцями Молдови невтішна. За свідченням Григорія Маслія, “ми зараз не знаємо хто ми, звідки ми взялися, чії ми діти” [19].

Діти, онуки українських переселенців в Молдові живуть переважно у містах або поза межами Молдови. За Марією Бучинською, “дожити немає як, тепер, бабо, сиди у своїй хаті і чекай смерті. За роботою всі хвороби і сімейні негаразди забуваю, привикла робити в полі, без нього жити не можу, коли в хаті – то все згадую

минуле. Я би пішла у престарілий дім, лише би взяли, і спокійно було б” [11].

На основі обстеження українських сіл Глодянського району встановлено, що в селах “главной достопримечательностью” є музеї та пам'ятки Другої світової війни. Ніхто із переселенців не знає історії України, історії сіл, звідки вони прийшли. Сьогодні українці с. Малиновське повністю зросійщені, а с. Петруня – румунізовано, співають на свята українські пісні не розуміючи їх змісту. За всю історію свого перебування в межах сьогоднішньої Молдови українці не мали пам'ятників, присвячених історії українського народу, а також української Церкви, української преси, української школи.

Із польових досліджень бачимо, що українці в кінці XIX – першій чверті XX ст. переселялися в Молдову із сусідніх областей України. Головною причиною їх переселення було мати власну землю і працювати на ній.

Українські переселенці XIX – першої чверті XX ст. освоїли пустуючі землі північної частини Молдови, зробили значний внесок у матеріальну та духовну скарбницю Молдови. Необхідно відзначити, що не одна хвиля українських переселенців “горбом і потом” обжила землі Молдови, працювала на панів, була під гнітом російським, румунським і радянським.

Список використаних джерел

1. Національний архів Молдови. – Ф. 88. – Оп. 1. – Спр. 579. – Арк. 2–13. “Дело по жалобе царан села Кэйнари-Веж на Хотинский Уездный суд по делу их с помещиком Андрияшем за неотбытие будто бы последними повинностей”.
2. Труды этнографическо-статистической экспедиции в западно-русский край, снаряженной ИРГО. Юго-западный отдел. Материалы и исследования, собранные д. чл. П.П. Чубинским. – СПб., 1872. – Т. VII. – Ч. III. – С. 361–364.
3. Зеленчук В. С. Из истории украинского населения Молдавии // Украинско-молдавские этнокультурные взаимосвязи в период социализма. – Киев, 1987. – С. 14–15.
4. Кожухарь В. Українці Молдови: сторінки історії // Українці Молдови. Історія і сучасність. – Кишинів: Elan-Poligraf, 2008. – С. 19.
5. Русанова И. П., Тимошук Б. А. Древнерусское Поднепровье. – Ужгород, 1981. – С. 88.
6. Polacy w Mołdawii / Pod redakcją Edwarda Walewandra. – Lublin, 1995.
7. Зап. 02.09.2005 р. від Адамчука Андрія Микитовича, 1924 р.н. в с. Луперія Ришканський р-н.
8. Зап. 18.08.2007 р. від Антонова Володимира Івановича, 1930 р.н. в с. Цамбула Синжерейський р-н.
9. Зап. 03.08.2006 р. від Боднара Івана Павловича, 1927 р.н. в с. Суворовка Фалештський р-н.
10. Зап. 18.08.2007 р. від Буліги Олени Костянтинівни, 1920 р.н. в с. Слободзія Кішкерень Синжерейський р-н.
11. Зап. 03.08.2006 р. від Бучинської Марії Борисівни, 1918 р.н. в с. Суворовка Фалештський р-н.
12. Зап. 02.09.2005 р. від Гоменюка Василя Михайловича, 1930 р.н. в с. Малиновське Ришканський р-н.
13. Зап. 31.08.2005 р. від Гончара Анатолія Кіндратовича, 1910 р.н. в с. Проскур'яни Ришканський р-н.
14. Зап. 19.08.2007 р. від Грабовського Сергія Ігнатовича, 1927 р.н. в с. Старе Таура Синжерейський р-н.
15. Зап. 25.08.2007 р. від Дудун Порфіри Артемівни, 1927 р.н. в с. Чапайка Дрокієвський р-н.
16. Зап. 25.08.2009 р. від Калараша Володимира Дмитровича, 1920 р.н. в с. Нові Шальвіри Дрокієвський р-н.
17. Зап. 20.08.2007 р. від Козаревича Івана Яковича, 1923 р.н. в с. Михайлівка Синжерейський р-н.
18. Зап. 17.08.2007 р. від Крамаренка Михайла Миколайовича, 1918 р.н. в с. Баронча Дрокієвський р-н.
19. Зап. 17.08.2007 р. від Маслія Григорія Давидовича, 1918 р.н. в с. Первомайське (Кайтанівка) Дрокієвський р-н.
20. Зап. 03.08.2006 р. від Мельничука Олексія Максимовича, 1930 р.н. в с. Помпа Фалештський р-н.

21. Зап. 31.08.2005 р. від Остафійчука Василя Гергійовича, 1921 р.н. в с. Проскур'яни Ришканський р-н.
22. Зап. 18.08.2007 р. від Пелехатої Лідії Кирилівни, 1931 р.н. в с. Цамбала (Цамбула) Синжерейський р-н.
23. Зап. 17.08.2007 р. від Присакар' Надії Миколаївни, 1925 р.н. в с. Баронча Дрокієвський р-н.
24. Зап. 29.08.2005 р. від Римарчука Якова Миколайовича, 1910 р.н. в с. Стурдзовка Глодянський р-н.
25. Зап. 31.08.2005 р. від Романюка Михайла Івановича, 1908 р.н. в с. Яблони Глодянський р-н.
26. Зап. 03.08.2006 р. від Ротар' Феодосії Максимівни, 1925 р.н. в с. Помпа Фалештський р-н.
27. Зап. 01.09.2005 р. від Савчука Павла Тимофійовича, 1917 р.н. в с. Дану Глодянський р-н.
28. Зап. 29.08.2005 р. від Серебряна Федора Івановича, 1912 р.н. в с. Стурдзовка Глодянський р-н.
29. Зап. 25.08. 2009 р. від Сумера Михайла Романовича, 1921 р.н. в с. Нові Шальвіри Дрокієвський р-н.

References

1. Nacional'nyj arhiv Moldovy. – F. 88. – Op. 1. – Spr. 579. – Ark. 2–13. “Delo po zhalobe caran sela Kjejnari–Vek' na Hotinskij Uezdnyj sud po delu ih s pomeshhikom Andrijashem za neotbyvanie budto by poslednimi povinnostej”.
2. Trudy jetnograficheskoo–statisticheskoi jekspedicii v zapadno–russkij kraj, snarjazhennoj IRGO. Jugo–zapadnyj otdel. Materialy i issledovanija, sobrannye d. chl. P. P. Chubinskim. – SPb., 1872. – T. VII. – Ch. III. – S. 361–364.
3. Zelenchuk V. S. Iz istorii ukrainskogo naselenija Moldavii // Ukrainsko–moldavskie jetnokul'turnye vzaimosvjazi v period socializma. – Kiev, 1987. – S. 14–15.
4. Kozuhar' V. Ukrai'nci Moldovy: storinky istorii' // Ukrai'nci Moldovy. Istorija i suchasnist'. – Kyshyniv : Elan–Poligraf, 2008. – S.19.
5. Rusanova I. P., Timoshuk B. A. Drevnerusskoe Podnestrov'e. – Uzhgorod, 1981. – S. 88.
6. Polacy w Moldawii / Pod redakcją Edwarda Walewandra. – Lublin, 1995.
7. Zap. 02.09.2005 г. vid Adamchuka Andrija Mykytovycha, 1924 r.n. v s. Luperija Ryshkans'kyj r–n.
8. Zap. 18.08.2007 г. vid Antonova Volodymyra Ivanovycha, 1930 r.n. v s. Cambula Synzherejs'kyj r–n.
9. Zap. 03.08.2006 г. vid Bodnara Ivana Pavlovycha, 1927 r.n. v s. Suvorovka Faleshts'kyj r–n.
10. Zap. 18.08.2007 г. vid Buligy Oleny Kostjantynivny, 1920 r.n. v s. Slobodzija Kishkeren' Synzherejs'kyj r–n.
11. Zap. 03.08.2006 г. vid Buchyns'koi' Marii' Borysivny, 1918 r.n. v s. Suvorovka Faleshts'kyj r–n.
12. Zap. 02.09.2005 г. vid Gomenjuka Vasylja Myhajlovycha, 1930 r.n. v s. Malynovs'ke Ryshkans'kyj r–n.
13. Zap. 31.08.2005 г. vid Gonchara Anatolija Kindratovycha, 1910 r.n. v s. Proskurjany Ryshkans'kyj r–n.
14. Zap. 19.08.2007 г. vid Grabovs'kogo Sergija Ignatovycha, 1927 r.n. v s. Stare Taura Synzherejs'kyj r–n.
15. Zap. 25.08. 2007 г. vid Dudun Porfiry Artemivny, 1927 r.n. v s. Chapai'vka Drokijevs'kyj r–n.
16. Zap. 25.08.2009 г. vid Kalarasha Volodymyra Dmytrovycha, 1920 r.n. v s. Novi Shal'viry Drokijevs'kyj r–n.
17. Zap. 20.08.2007 г. vid Kozarevycha Ivana Jakovycha, 1923 r.n. v s. Myhajlivka Synzherejs'kyj r–n.
18. Zap. 17.08.2007 г. vid Kramarenka Myhajla Mykolajovycha, 1918 r.n. v s. Baroncha Drokijevs'kyj r–n.
19. Zap. 17.08.2007 г. vid Maslija Grygorija Davydovycha, 1918 r.n. v s. Pervomajs'ke (Kajtanivka) Drokijevs'kyj r–n.
20. Zap. 03.08.2006 г. vid Mel'nychuka Oleksija Maksymovycha, 1930 r.n. v s. Pompa Faleshts'kyj r–n.
21. Zap. 31.08.2005 г. vid Ostafijchuka Vasylja Gergijovycha, 1921 r.n. v s. Proskurjany Ryshkans'kyj r–n.
22. Zap. 18.08.2007 г. vid Pelehati' Lidii' Kyrylivny, 1931 r.n. v s. Cambala (Cambula) Synzherejs'kyj r–n.
23. Zap. 17.08.2007 г. vid Prysakar' Nadii' Mykolai'vny, 1925 r.n. v s. Baroncha Drokijevs'kyj r–n.
24. Zap. 29.08.2005 г. vid Rymarchuka Jakova Mykolajovycha, 1910 r.n. v s. Sturdzovka Glodjans'kyj r–n.
25. Zap. 31.08.2005 г. vid Romanjuka Myhajla Ivanovycha, 1908 r.n. v s. Jablona Glodjans'kyj r–n.
26. Zap. 03.08.2006 г. vid Rotar' Feodosii' Maksymivny,

1925 r.n. v s. Pompa Faleshts'kyj r–n.

27. Zap. 01.09.2005 г. vid Savchuka Pavla Tymofijovycha, 1917 r.n. v s. Danu Glodjans'kyj r–n.

28. Zap. 29.08.2005 г. vid Serebrjana Fedora Ivanovycha, 1912 r.n. v s. Sturdzovka Glodjans'kyj r–n.

29. Zap. 25.08. 2009 г. vid Sumera Myhajla Romanovycha, 1921 r.n. v s. Novi Shal'viry Drokijevs'kyj r–n.

Taras Ya., Doctor of Historical Sciences, Head of the Department of Ethnology modernity, Institute of Ethnology, National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine, Lviv), etnomod@yandex.ua

On the resettlement of Ukrainians in Moldavia in the late XIX and first quarter XX cc.

In the article have been presented some results of studies in historical memory as for resettlement of Ukrainians in Moldavia in the late XIX and the first quarter XX cc. Factors of resettlement, saving of ethnical identity, attitudes to migrants, ties with Ukraine have been defined.

Keywords: Ukrainians of Moldavia, resettlement, identity.

Taras Я., доктор исторических наук, заведующий отделом этнологии современности, Институт народоведения НАН Украины (Украина, Львов), etnomod@yandex.ua

Переселение украинцев в Молдову в конце XIX – первой четверти XX вв.

Представлены результаты исследования исторической памяти о переселении украинцев в Молдову в кон. XIX – первой четверти XX вв.; выяснено факторы переселения, сохранения этнической идентичности, отношение к переселенцам, связь с Украиной.

Ключевые слова: украинцы Молдовы, переселение, идентичность.

* * *

УДК 37.014.52:281.9(470)(477.5)“311”

Петренко І. М.,

доктор історичних наук, професор
кафедри педагогіки, культурології та історії,
Полтавський університет економіки і торгівлі
(Україна, Полтава), petr-ir@rambler.ru

**ФОРМУВАННЯ ТРУДОВИХ НАВИЧОК І СІЛЬСЬКОГОСПО-
ДАРСЬКИХ ЗНАТЬ В УЧНІВ ЦЕРКОВНОПАРАФІЯЛЬНИХ ШКІЛ
ЛІВОБЕРЕЖНИХ УКРАЇНСЬКИХ ГУБЕРНІЙ
В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.**

Проаналізовано навчально–виховний процес в церковнопарафіяльних школах лівобережних українських губерній в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. Акцентовано увагу на тому, що, крім загальноосвітньої підготовки, в школах даного типу в учнів формувалися трудові навички і сільськогосподарські знання, що було ознакою зв'язку школи і практики.

Ключові слова: церковнопарафіяльні школи, навчально–виховний процес, сільське господарство, трудове навчання, духовенство, лівобережні українські губернії.

Розбудова освіти в Українській державі, соціальні, економічні та культурні реформи в суспільстві детермінували пошук нової стратегії розвитку системи навчання, зумовили суттєві зміни її пріоритетів і цінностей у напрямку поєднання традицій, досвіду та інновацій. В останні роки характерним є звернення до християнських моральних цінностей як найбільш стійких, універсальних, невідкладних кон'юнктури. Їх включення у сучасну освітньо–виховну систему є реальною альтернативою бездуховності та засобом подолання моральної кризи суспільства.

В сучасних загальноосвітніх навчальних закладах практикується введення навчального курсу “Християнська етика”. Одночасно відкриваються недільні школи, передбачається підготовка вчителів до викладання предмету в окремих вищих навчальних закладах. З огляду на це, важливого значення набуває вивчення діяльності церковнопарафіяльних шкіл в українських землях, які зробили вагомий внесок у ліквідацію непи-